

Лозова пъстрянка – *Yno (Theresimima) ampelophaga* Bayle.

Автор(и): проф. д.с.н. Ангел Харизанов

Дата: 12.06.2019 Брой: 6/2019



Лозовата пъстрянка е съобщена за първи път като неприятел на лозата от Pallas за условията на Крим още през 18 век и е проучена отначало от Bayle – Barelle, а по-късно от Passerinnio във Флоренция. Във Франция е съобщена от Milliere през 1882 г. в лозови насаждения на Маритимски Алпи. По-късно е установена да вреди в Италия, Испания, Португалия, Гърция, страните от Източна Европа, Близкия Изток и на други места. В България е известно да вреди по лозата още от края на 19 и началото на 20 век, но дълги години остава почти непозната, поради слабата си численост и незначителните повреди. Едва през периода 1978-1985 се разпространява и причинява значителни повреди по лозата. Подобен феномен на толкова късна масова поява на неприятеля е наблюдаван в Италия, Гърция, Унгария, Франция и др. страни.

В България видът е разпространен повсеместно, но масово се размножи в много райони след 1978 година и причини значителни повреди по лозите в промишлени насаждения на Пловдивско, Пазарджишко, Старозагорско, Сливенско, Ямболско, Плевенско, Русенско и на други места. В някои от районите повредите обхващаха по няколко хиляди декара лозя и наподобяваха измръзване от зимни студове.

Характер на повредата и стопанско значение

Основни повреди причиняват презимуващите ларви. Те се вгризват в пъпките още в началото на набъбване – края на март – първата половина на април и изгризват цялата вътрешност. От пъпките остават само люспите. Повредените пъпки приличат на измръзнали, но по тях личи малко отворче. Тези пъпки не се развиват, а след 15-20 дни се развиват спящите очи. Повредите са на хармани, които ежегодно се разширяват и уголемяват, обхващат по няколко десетки декара. Една ларва поврежда от 4 до 15 пъпки в зависимост от сорта и температурата през април. Когато пъпките са набъбнали силно или са започнали да се развиват ларвите се изхранват с ресите, без да засягат вегетативните части. В такива случаи леторастите се развиват нормално, но са безплодни. Повредите са най-силни през прохладен април при бавно протичане развитието на пъпките и при по-късно развиващи се сортове. Силно се повреждат сортовете Ркацители, Памид, Каберне Совиньон, Мерло и Гъмза. С развитието на листата, ларвите ги нагризват периферно или изгризват неправилни отвори в петурата. Вредата от ларвите по пъпките се отразява неблагоприятно на растежа и развитието на лозите и на плододаването.

Кратки морфологични белези

Първият чифт крила на пеперудата са бронзово-зеленикави или синкави с бронзов блясък. Тялото е тъмносино с метален блясък и дълго около 12 mm. Антените на мъжките пеперуди са много добре развити, перести, а на женските – нишковидни. Пеперудата при размах на крилата е до 20-25 mm дълга. Яйцето е удължено овално с релефен хорион, бледожълто след снасяне и потъмняващо по-късно. Дължината му е 0.5-0.7, а ширината 0.3-0.5 mm. Ларвата е светлосива. Тялото е покрито с гъсто разположени жълти и белезникави космици. На гърба има 4 реда кафяви брадавици с дълги оранжеви космици. Дължината на ларвата е 15-20 mm. Какавидата е светложълта, с жълти точки на всяко членче и поместена в рехав бял копринен пашкул. Няколко дни преди иманиране на пеперудата, тя добива жълто-кафяв до кафяво-сив цвят. Характерно за ларвата е, че в спокойно състояние е извита дъговидно.

Биология, екология и фенология

В България видът развива 2 непълни поколения годишно и зимува като ларва в втора и по-рядко в трета възраст в копринено пашкучле под кората на лозовото растение, в опадали листа и други растителни остатъци и засушени места. При повишаване температурата на въздуха на 10-14°C – обикновено към края на март – първата половина на април и началото на набъбване на пъпките ларвите започват да мигрират по пъпките. При температура над 18-20°C всички ларви се преселват по пъпките само за 6-10, а при 12-16°C – за 12-20 дни. При стръскване на лозите ларвите по пъпките (невгризалите се) падат по повърхността на почвата, приемат дъговидна форма и остават неподвижни. В зависимост от ареала и нормална пролет ларвите завършват развитието си от края на май до втората половина на юни. При лабораторни условия презимуващите ларви се развиват за 37-50, средно за 42-46 дни (температура 20±5°C), а при природни условия в различни агроекологични райони на страната – от 49 до 62, средно за 51-54 дни. Те какавидират предимно в почвата и ограничено под кората на стъблото и раменете или на други защитени места. Характерно е, че в почвата под буци пръст, в пукнатини или плитко по повърхността ларвите какавидират изправени с главата нагоре в рехав копринен пашкул. Често масовото какавидиране съвпада с масовия цъфтеж на лозите. Какавидният стадий продължава 4-17, средно 10 дни при лабораторни и 6-21 дни при природни условия. Пеперуди от първо поколение летят от средата и втората половина на юни, с максимум края на юни – началото на юли и край – началото на август. Те са дневни насекоми. Най-голяма активност (летеж, хранене, копулиране, снасяне и др.) проявяват от 9:00 до 11:00 часа. Пеперудите смучат сок от цветовете на растения от сем. Сложноцветни с предпочитания към вида *Achillea millefolium*. Феромонната комуникация в часовете между 21:00 и 23:00 е слабо изразена, а е

най-активно също между 9:00 и 11:00 часа сутринта. Привличането на мъжки от женски пеперуди е възможно при слънчево, топло и тихо време. Български специалисти в съавторство с унгарски учени синтезираха полови феромони с много висока специфичност и атрактивност (Subcher, Harizanov, 1990). Пеперудите копулират непосредствено след имагиниране, а яйцеснасянето започва 1-5 дни след копулиране. Те снасят яйцата по долната страна на листата групово по 171-443 в група. По литературни данни плодовитостта е по-висока и достига 450-700 яйца. Пеперудите живеят 4-20, средно 8-9 дни. Яйчният стадий е 5-14, средно 10 дни. Няколко дни след излюпване ларвите живеят групово по долната страна на листата, около яйчната групичка. След това преминават по средни млади листа, по няколко заедно или поединично или се разнасят от вятъра по други лози. До трета възраст скелетират фино листата, като изгризват долния епидермис и паренхимата, през 4 и 5 възраст изгризват петурата във вид на отвори и периферно, а през 6-та (последна) възраст скелетират листата грубо, не засягат само главните нерви. Част от ларвите (до 60 и повече %) се развиват до втора, по-рядко до 3-та възраст и изпадат в диапауза, в която зимуват. В диапауза изпадат ларвите, излюпили се най-късно. Останалата част от ларвите се развиват за 33-80 дни, средно 46 дни и какавидират по същите места, където какавидират зимуващите ларви. Още през 1988-1989 г. се установява, че от яйца, снесени до края на юни се излюпват ларви, от които 41-44% изпадат в диапауза, а от яйца, снесени от 10 до 25 юли в диапауза изпадат до 85% от ларвите. Какавидният стадий продължава 6-15, средно 10 дни. Пеперуди от второ поколение летят от втората половина на август до началото на октомври. Поведението им е като на тези от първо поколение, но живеят по-кратко – 3-11, средно 5-6 дни. Яйцеснасянето започва през втората половина на август и продължава до втората половина на септември. Една пеперуда снася 149-364, средно 213 яйца. Яйчният стадий продължава 7-16, средно 11 дни. Ларвите се хранят до втора, трета възраст, преминават по местата на зимуване, опридат копринен пашкул и в него зимуват.

Борба

Яйцата се опорязитяват във висока степен от видове на род *Trichogramma*, а ларвите – от специфичния ендопаразитоид *Apanteles lacteicolor* Vier (Харизанова, 1993). Освен това яйцата се изяждат от златоочици, хищни дървеници, хищни калинки и други видове хищници, а ларвите – от бръмбари-бегачи, паяци, птици и др. При влажна и хладна пролет се заразяват и умират до 90% и повече от ядрена полиедрия – общ тип.

Чрез маршрутен, зрителен и метода на стръскване се установява преминаването на зимуващите ларви по пъпките, тяхната численост и здравословното им състояние през април и май. Продукти се прилагат срещу презимуващите ларви при численост над прага на икономическа вредност: при винени сортове – преди разлистване на пъпките – 1 ларва на 1 лоза; след разлистване на пъпките – 2 ларви на 1 лоза. При десертни сортове – преди разлистване на пъпките – 1 ларва на 2 лози; след разлистване на пъпките – 1 ларва на 1 лоза. Прилага се Децис 100 ЕК – 0.04%, карантинен срок 7 дни или други регистрирани продукти през периода на мигриране на зимуващите ларви по пъпките и от пъпка в пъпка. Продуктите срещу лозовата листозавивачка и гроздовите молци са токсични и срещу тях.